

Beslut med föreskrifter angående bildande av kulturreservat, etapp 1, del av Mariebergs sågverkssamhälle, del av Köja 22:34, Bjärtrå sn, Kramfors kn

BESLUT

Länsstyrelsen beslutar med stöd av 7 kap 9 § miljöbalken (SFS 1999:808) att i etapp 1 förklara del av Mariebergs sågverkssamhälle, del av Köja 22:34, som kulturreservat. Reservatets gräns anges på bifogad karta, bilaga 1. Reservatets namn skall vara Kulturreservat Mariebergs sågverkssamhälle.

Länsstyrelsen skjuter upp frågan om fastställelse av skötselplan för kulturreservatet.

BESTÄMMELSER OCH FÖRESKRIFTER

Inskränkningar gentemot sakägare i rätten att använda markområden

Länsstyrelsen beslutar med stöd av 7 kap. 5 § miljöbalken (1998:808) att följande inskränkningar – utöver vad som följer av andra lagar och förordningar - skall gälla gentemot sakägare att använda markområdet.

Utan länsstyrelsen tillstånd är det förbjudet att:

- riva eller flytta byggnader
- uppföra nya byggnader, byggnadsverk eller andra anläggningar
- bygga om, till eller på annat sätt förändra byggnader utvändigt
- använda felaktiga byggnadsmaterial och metoder som påverkar byggnadernas kulturhistoriska värde på ett negativt sätt
- måla om byggnadernas exteriörer med andra kulörer och färgtyper än de som anvisas i gällande skötselplan
- uppföra större master och antenner eller liknande inom reservatsområdet
- att försumma byggnadernas underhåll så att de förfaller

Vidare är det utan länsstyrelsens tillstånd förbjudet att:

- schakta, fylla eller på annat sätt förändra markens höjdläge
- plantera eller avverka träd och buskar (uppväxt sly får dock röjas)
- anlägga vägar, stigar, parkeringsplatser och andra platser för gemensamma ändamål
- asfaltera, stenlägga eller på annat sätt hårdgöra markytor
- uppföra staket, stängsel och plank
- anbringa tavla eller skylt
- låta markområdet förfalla

Tillstånd krävs inte för åtgärder som helt är i överensstämmelse med gällande skötselplan.

Förpliktelser att tåla intrång

Länsstyrelsen föreskriver med stöd av 7 kap. 6 § miljöbalken att sakägare skall tåla följande intrång:

- utmärkning av reservatet
- uppsättning av informationsskyltar
- rätt för besökare att beträda all mark
- anläggningar för besökande, t ex parkeringsplatser
- skötsel enligt gällande skötselplan

Ordningsföreskrifter

Länsstyrelsen föreskriver med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken att följande ordningsföreskrifter skall gälla gentemot allmänheten.

Inom reservatet är det förbjudet att:

- parkera fordon m m på annat än anvisade platser
- tälta (gäller ej fast boende i området)

SYFTE

Syftet med kulturresevatet är att bevara och utveckla det värdefulla kultur-landskap som har präglats av den sågverksindustri som växte upp under 1860-talet. Genom att bevara Mariebergs sågverkssamhälle ges goda möjligheter att spegla de förutsättningar som rådde i ett sågverkssamhälle vad avser bebyggelsestruktur, produktionsförhållanden och människors levnadsvillkor i ett historiskt perspektiv.

Syftet uppnås genom att:

- bedriva byggnadsvård som tar hänsyn till enskilda byggnaders byggnadsskick
- förhindra rivning av bebyggelse

- bedriva markskötsel som hindrar att t ex stigar, vägar, vegetation m m förstörs eller påverkar kulturlandskapet på ett negativt sätt
- följa upp bevarandearbetet
- utföra tillsyn

ADMINISTRATIVA DATA

Län: Västernorrlands län

Socken: Bjärträ

Kommun: Kramfors

Läge: x-koord 6988174 y-koord 1600880

Ekonomisk karta: 18I 7A KÖJA

Areal: 3,35 ha

Fastighet: Del av Köja 22:34

Markägare: Köja Marieberg lokalhistoriska förening, c / o Mats de Wahl, Nyhamn 102, 872 96 Bjärträ

Planbestämmelser: Saknas, utpekad kulturmiljö i kommunens kulturmiljö-vårdsprogram

Tillsyn: Länsstyrelsen är förvaltare av reservatet. Länsstyrelsen är operativ tillsynsmyndighet

Gränsmarkering: Gränsmarkeringen skall följa svensk standard, SIS 03 15 22.

Utmärkning av gränser bör ses över var femte år. Länsstyrelsen ansvarar för detta.

ÄRENDETS HANDLÄGGNING

Frågan om att göra Marieberg till kulturresevat ventilerades redan 2000 då fastighetsägare, kulturarbetare, företagare och föreningar i trakten var i startgroparna för att skapa ett kulturarvsprojekt, "Kulturarv Köjaviken", inom ramarna för det landstingsägda ramprojektet ISKA, "Industrisamhällets kulturarv". I detta sammanhang bildades Köja Mariebergs Lokalhistoriska förening. En viktig målsättning med projektet var och är att "återuppliva", tydliggöra och skapa fokus på ett det industrihistoriska kulturarvet i anslutning till Köjaviken. Detta har bl a resulterat i stora restaureringsinsatser i sågverkssamhället Marieberg som uppvisar ett ovanligt välbevarat industrilandskap med en kontinuitet från 1860-talet fram till vår tid. Frågan om att bilda kulturresevat är även en önskan från föreningen som successivt håller på att förvärva fastigheter i bl a Marieberg. Det faktum att det redan finns en etablerad organisation som, på platsen, arbetar i samma riktning som de visioner som länsstyrelsen driver, ger mycket goda förutsättningar för bildandet av ett kulturresevat.

Samråd har förts med Kramfors kommun bl a vid s k kommunsamråd med kommunens plan- och byggfunktioner den 26 februari 2004 samt fastighetsägare den 2 och den 16 mars 2004. Samråd med Riksantikvarieämbetet har skett i enlighet med förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m m. Ämbetet har framfört synpunkter på upprättat förslag till beslut.

Samtliga sakägare (se lista s 7) har mottagit länsstyrelsens föreläggande om yttrande över beslutsförslaget till resevatsbildning. Av dessa har en sakägare ej

inkommit med något yttrande inom fastställd tid medan övriga sakägare har godkänt förslaget.

BESKRIVNING

Historik

Mariebergs sågverkssamhälle är beläget i de inre delarna av Ångermanälvens mynningsområde. Faktorer som omedelbar närhet till timmerflottning och sorteringsverk, goda hamnförhållanden m m bidrog till att området hade den största koncentrationen av sågverk i Ångermanland. Under mitten av 1870-talet fanns inte mindre än 14 ångsågar belägna i detta område.

Marieberg anlades ursprungligen på mark tillhörande byn Köja. Den första etableringen som indikerar trävaruhantering ägde rum under mitten av 1850-talet då området ännu var obebyggt. En grosshandlare Wallis från Stockholm förvärvade då ett hemman som nyttjades som virkesupplag. År 1862 hade området förvärvats av John Berger som 1862 anlade Mariebergs ångsåg vid älvens strand. Namnet Marieberg tillkom efter John Bergers hustru och dotter som båda hette Marie. Redan 1865 utarrenderades sågverket till en firma G Loder med säte i London. År 1868 bildades ett nytt bolag som även omfattade Kungsgårdens ångsåg, Kungsgården - Mariebergs AB. Mariebergssågen var till en början relativt stor med sina två dubbelramar och två enkelramar. Mellan 1906 – 1907 gjordes stora investeringar i kolugnar för att nyttja avfallet från sågverksproduktionen. Denna anläggning brann ned 1912 och återuppfördes aldrig. År 1920 var det sågverkets tur att brinna ned. Sågen återuppfördes och utökades 1932 med ytterligare en sågram. Sågverket elektrifierades 1938. Under 1940-talet utökades trävaruförädlingen med en snickerifabrik med torkanläggning i bottenplanet samt ett stort trävarumagasin. År 1955 förvärvades hela anläggningen av SCA som drev sågen fram till 1973 då verksamheten upphörde. Därefter har det förekommit sporadisk verksamhet under 1980 - 90-talen.

I ett område strax öster om själva industriplatsen anlade bruket, troligtvis under 1870-talet, arbetarkaserner med tillhörande ekonomibyggnader, lanthandel och skola. Som mest fanns här fyra kaserner som brukligt döptes efter "stämningen" som rådde i respektive kasern. I dessa fall gick kasernerna under namnen Paradiset, Lugnet, Höga nöjet och Norden. De faluröda 1 ½ våningar höga kasernerna är byggda på billigast möjliga sätt med spillvirke från sågverket. Stommarna uppfördes med ca 3 tum x 12 tum långa plank som murades med kalkbruk uppblandat med spån. På utsidan slogs snedribb som slammades och direkt på detta monterades stående locklistpanel. Lägenheterna utgjordes av ett rum med kök och är med dåtidens mått relativt rymliga. Omedelbart öster om kasernerna ligger ekonomibyggnaderna som utgörs av förvaringsbodar, utedasslänga, mangelbod (Grönvall) och även en likbod.

Drygt 200 meter norr om arbetarbebyggelsen ligger herrgården eller "Borgen" som den fortfarande kallas i folkmun. Herrgården byggdes 1866 och var till en början avsedd som brukskontor och sommarbostad för patronen. Efterhand

byggdes huset om för att även inrymma lägenheter för högre tjänstemän. I utkanten av själva kärnområdet har det efterhand vuxit upp en villa och egna-hemsbebyggelse av varierande ålder och karaktär. Under tidigt 1900-tal byggde arbetarna en egen fotbollsplan som är belägen i skogspartiet söder om kasernerna. Ett Folketshus byggdes inte förrän 1960 och uppfördes då i bolagets regi.

Nulägesbeskrivning

Av den äldre industribebyggelsen vid vattenbrynet finns spridda rester bevarade: det stora virkesmagasinet, torkhuset med snickerifabrik på övervåningen samt några mindre tegelbyggnader som var maskinhus respektive smedja. Torkhuset med snickerifabrik från 1940-talet håller i nuläget på att byggas om till konstnärs-ateljéer. Detta område ingår inte i första etappens reservatsområde.

Desto mer finns det bevarat av bostadsbebyggelsen och ekonomibyggnaderna där i stort sett alla byggnader finns kvar med undantag av en kasern, "Paradiset", som är riven. Även fotbollsplanen med sin välbevarade läktare från 1920 - 30-talen finns bevarad och fyller fortfarande sin funktion.

SKÄLEN FÖR BESLUT

Mariebergs sågverkssamhälle delar sin historia och uppbyggnad med flertalet av de sågverkssamhällen som bildade ett pärlband av sågverkssamhällen längs hela kuststräckan i Västernorrland. Dessa samhällen finns fortfarande kvar men flertalet har under årens lopp blivit så förändrade att de är svåra att tolka för ett otränat öga. I Marieberg har kompletterande bebyggelse och senare funktioner, som t ex fotbollsplanen, tillkommit genom att nya markområden tagits i anspråk samtidigt som den ursprungliga bebyggelsen har nyttjats och vårdats. Marieberg är en miljö som på ett pedagogiskt sätt uppvisar ursprung och kontinuitet i ett socialt, industriellt och samhällshistoriskt perspektiv.

En viktig och bidragande faktor till beslutet är också det stora intresse som den lokala föreningen visar i frågan. Reservatsbildningen är i detta fall även ett instrument för föreningen i arbetet med att marknadsföra och utveckla samhället och dess omnejd, Köjaviken, till ett välbesökt turistmål och som en plats för kreativa människor att verka i. Detta är helt i linje med det regionala kulturmiljöprogrammet "Utsikt mot framtiden – nya perspektiv" 2003 –2006. I programmet utpekas "Industrisamhällets kulturarv" som ett av fyra prioriterade områden som länet skall ta ansvar för. Dessutom finns en etablerad verksamhet på platsen som uppfyller samtliga fyra övergripande mål som anges i kulturmiljöprogrammet och som länsstyrelsen har att verka för: Attitydpåverkan, tillgängliggörande, resurs-användning och ansvarstagande.

Bildandet av reservatet kommer att ske i två etapper där etapp 1 omfattar kärnområdet i samhällets bostadsdel. Efterhand som föreningen har förvärvat viktiga delområden samt andra fastighetsägare vidtalats avser länsstyrelsen utvidga reservatet för att säkerställa miljön i dess helhet.

2004-04-22

Dnr 435-3242-04

Enligt 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m skall länsstyrelsen fastställa en skötselplan för ett kulturreseervats långsiktiga vård. Om det finns särskilda skäl, får skötselplanen fastställas efter det att beslutet om bildande av reservatet har fattats. Ytterligare områden avses att tillföras reservatet. Skötselplanen behöver vidare anpassas till de planer för användningen av byggnader m m som den nya ägaren till det område, som nu avsätts som reservat, kommer att framlägga. Länsstyrelsen finner därför särskilda skäl föreligga att skjuta upp frågan om fastställelse av skötselplan till senare. Skötselplan avses fastställas senast under år 2005.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill klaga över detta beslut skall skriva till regeringen, men skicka eller lämna skrivelsen **till länsstyrelsen**, postadress: Länsstyrelsen, Samhällsbyggnadsavdelningen, 871 86 HÄRNÖSAND.

Skrivelsen skall ha kommit in inom tre veckor från den dag Ni fick del av beslutet. I skrivelsen skall Ni ange vilket beslut som överklagas och den ändring som begärs. Skriv namn, adress, telefonnummer och ärendets nummer. Om ni önskar ytterligare upplysningar, ta kontakt med Torbjörn Svaan telefon 0611-349215, fax 0611-349366.

Beslutet ska kungöras i länets författningssamling och i ortstidningen Tidningen Ångermanland.

I detta ärende har länsstyrelsens styrelse beslutat. I beslutet deltog landshövding Gerhard Larsson, ledamöterna Sten - Ove Danielsson, Kenneth Eriksson, Monica Fahlén, Solveig Hellquist, Annkristin Högborg, Elisabet Lassen, João Pinheiro, Birgitta Sellén, Jan sjödin och Elvy Söderström

I den slutliga handläggningen av detta ärende har även bitr länsantikvarie Eva Carron, avd chef Robert Olsson, biolog Heléne Öhrling, sakkunnig på förorenad mark Annika Dahl och rättschef Lars Nyberg deltagit.

Gerhard Larsson
landshövding

Torbjörn Svaan
antikvarie Samhällsbyggnadsavd
tel:0611/349215

Bilagor:

1. Karta med skrafferat reservatsområde
2. Fastighetsägare och sakägare med fastighetsbeteckningar

Sändlista med delgivningskvitto:

Köja Mariebergs Lokalhistoriska förening, c/o Mats de Wahl, Nyhamn 102, 872 96 Bjärträ

Kramfors kommun, Tekniska kontoret, 872 80 Kramfors

Mariebergs Päls AB, Marieberg 1200, 872 96 Bjärträ

Ann - Charlott Bergdahl, Aprikosvägen 19 D, 165 60 Hässelby

Christer Hagström, Skovelvägen 6, 125 33 Älvsjö

Teuvo Luukonen, Marieberg 173, 872 96 Bjärträ

Kaisa Luukonen, Marieberg 173, 872 96 Bjärträ

Per Bengtsson, Björstagatan 14, 872 34 Kramfors

Niel Östlund, Valknyttsvägen 25, 856 51 Sundsvall

Mårten Dahlberg, Marieberg 138, 872 96 Bjärträ

Kopia till:

Riksantikvarieämbetet, kulturmiljöavdelningen, Box 5405, 114 84 Stockholm

Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Boverket, Box 534, 371 23 Karlskrona

Lantmäterimyndigheten, Box 154, 871 23 Härnösand

Vägverket Region Mitt, Box 186 871 24 Härnösand

Länsmuseet Västernorrland, Box 34, 871 21 Härnösand

Kramfors kommun, Biblioteksgatan 4, 872 80 Kramfors